

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden küldemény a szerkesztőség czime alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

ELŐFIZETÉSI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DIJA: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 6 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 3 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt 50 kr, $\frac{1}{6}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árgedmény adatik. Bélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője RÓZSA SÁNDOR főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

A nagy reform-javaslatok alapelvei.

II.

Áttérek a másik alapvonás megvilágosítására. Az állami mindenhatóság vörös színeit keresem. Szinte érzem annak a teremtő vágyakozásnak a lüktetését, mely a 40-es évek mozgalmában felkeltve, az abszolutismus alatt tétlenségre kárhoztatott nagy embereinket a 60-as években annyira eltöltötte. A kik sok idealismussal, de kevés benső vallásossággal, erős elmélettel, de hiányos gyakorlati érzékkel, végtelen hazaszeretettel és teljes erővel vetették magokat a magyar állam kiépítésének nagy munkájára.

Előttem áll Eötvös József báró, a fenkölt lelki kultusz-miniszter és a többiek, kik egyedül csak a szent célra nézve, eszközökben sem válogatva, a körülményeket sem latolva, külföldi minták után megalkotják a magyarság szellemi megszervezését és az új Magyarország alapját a millió és millió iskolás gyermekek szívében és eszében készülnek megalapozni.

Egységes magyar nemzeti közoktatás! — Magasztos eszme ez és teljesen méltó a nagy időknek nagy embereihez. Biztos út a nemzeti egység végcélja felé. Ez útra lépett később a francia köztársaság is, midőn a szerzetes iskolákat eltörölte. Eljön az ideje ennek hazánkban is egykor, midőn az ovodákban kezdődő magyar nyelvű oktatást, a tiszta magyar alsó és felső iskolák és a katonaság magyar nyelvű kiképztetése fogják betetőzni.

Addig azonban, míg nemzeti, sőt nyelvi egységünk sincs még elérve, míg a különböző felekezetek még mindig különböző nemzetiségi eszmét is jelentenek, míg az egységes állami törvények, a magyar kultúra, a haza földje, az egy ég, egy törvények, közös érdekek, közös

szenvedések szorosan össze nem forrasztanak a haza szent szerelmében itt minden szíveket, míg az általános emberi érdekek le nem győzik a nemzetiségi kicsinyes széthuzásokat: nem fog eljönni a nélkül, hogy a tiszta magyar református egyház, sőt általában a magyar protestantismus közreműködését a magyar állam nélkülözhetné.

A nemzeti egységhez nem vezethet soha a prot. autonomia széthányt bástyáin az út. Akkor omolhatnak ezek le, ha a belsőleg és külsőleg teljesen független és szabad magyar állam tündér-vára már teljesen készen áll. Akkor lehet, hogy önként leomlanak.

És ezt nem vették tekintetbe az 1868-adiki népiskolai törvény alkotói.

Az eszme, a mely őket vezette, az volt, a mely egykor Richelieu-t a frondeur főurak és a protestánsok kiváltságolt államközi helyzetének megsemmisítésére indította.

A különbség csak az, hogy náluk tisztán az egységes állam megvalósítása volt a cél s nem az absolut királyi hatalom megteremtése. S ama másik, hogy előttük nem állott egybeolvadt s egy nyelvű nemzet s a különböző vallásfelekezetek, különösen a kath. egyházak védő szárnyai alatt ott lappangott a később kitört nemzetiségi veszedelem. S míg Franciaországban a protestantismus csakugyan a mindenható állameszme útjában állott, itt a kiépíteni óhajtott magyar nemzeti állam egyelőre csak épen azon magyar protestáns egyházakra támaszkodhatott, melyeknek tiszta magyar származása, rendületlen hazafisága kétségen felül volt és melyeket a cél érdekében, a választott eszközök körülményeinkhez nem illő átmásolása miatt, a magyar állam elsőben is támadni kényszerült.

Nincs mit tagadni, az 1868-adiki népiskolai törvény a gyakorlatban csaknem pusztán ellenünk

irányult, s előidézte azt a szokatlan helyzetet, azt a szinte megfeszíthetetlennek látszó körülményt, hogy a míg a többi felekezetek az állami javak tényleges élvezetében, a megszokott laza függésben, felekezeti öntudat és alkotmányos mult nélkül, a közvélemény sulyától lenyomva vagy rossz lelkiismeretök által megbénítva hallgattak és alkalmazkodtak, vagy hallgattak és várakozó állást foglaltak el; addig a mi egyházkerületi gyűléseinken heves viták folytak az állam tulkapása s maga a kultusz miniszter ellen.

Hitsorsosaink készítik az önérzetes feliratokat, a hatalmas történeti tanulmányokat ide lent és hitsorsosaink készítik a miniszteri leiratokat, a hazafiságnak, a hazának mindent áldozatul dobó hőnszeretet sugalta keserű válaszokat oda fent.

Mi magyar protestánsok mindenütt féltékenyen óvjuk autonomiánk és iskoláink függetlenségét állást foglalunk az állami és községi iskolák ellenében; a katolikusok és oláhok pedig elfoglalják a luksussal épített állami és községi iskolákat, beviszik oda a magok vallási jelvényeit, feszületeit és szent képeit, élvezik az állami kegy sugarát és javadalmait s felhasználják az egységes magyar állam és a magyar nemzeti kultúra érdekében hozott áldozatokat a magok felekezeti s nemzetiségi önző czéljaira.

Isten tudja, hova vezetett volna e fonák és kölesönösen elmérgesült helyzet, ha a kimeradhatatlan visszahatás be nem áll.

Ez pedig a másik szélsőségbe rohanva nem késett soká. Az államot elfoglalta a mindinkább bonyolódó pénzügyi helyzet. A társadalomban jelentkezni kezdett a korrupció. A korrumpált társadalomban vissza nyerte elvesztett uralmát a kiváltságolt, nagy vagyonú kath. klérus. A szabadelvű mozgalmat felváltotta a reakció, az antisemitismus. A centralisztikus állami törekvéseket védekezésre kényszerítette a nemzetiségi mozgalom.

S míg kitünt, hogy a protestáns autonomia belkörüleg is megtudja fékezni a maga pánszlávjait: Simor körében, a magyar kath. püspökök és egyházak védnöksége alatt, buján tenyészett a pánszlávizmus bürökje s akadálytalanul terjedt a dákóromanismus rákfénje s míg a pozsonyi ev. papjelölteket, hazafiatlan tanítókat, papokat irgalmatlanul bélyegezte meg és csapta el az evangélikus egyház: Lukácsiu és társai háborítatlanul végezheték állambontó munkájukat, építhették a románok szent egybegyűjtésére templomaikat s daczára annak, hogy a hazaellenes irány plébánusokig, papnövelde és árvaház-igazgatókig, püspöki iroda vezetőikig s a püspöki székekig is elhatott, a ki a veszedelem leküzdésére nézve nem tesz semmit, az a magyar kath. és egyesült görög kath. egyház volt, maga.

Sőt még ez sem elég. Az állambontó nemzetiségi izgatók nyilt vagy hallgatolagos pártolása mellett, hozzá kezdett az ultramontán katolicizmus a rombolás tényleges munkájához is. Megindította a mozgalmat első sorban a szabad-

✠ TÁRCZA. ✠

A vallások összehasonlítása korunkban.

(Folyt. és vége.)

Az összehasonlító vallás irodalom terén 1892-ben jelent meg Kellogg, torontói hitanártól a „Stone felolvasások” főczím alatt „A vallás eredete és növekedése”, felolvasatott Princetonban. A mai divatos valláshasonlítóknémelyike azon eredményre jutott, hogy maga a ker. vallás kronája lehull, dicsősége más vallásrendszerekkel megoszthatik, legfelebb fokozatban jelesebb, benne van legtöbb, de nem minden, igazság. Megint itt a kor és szükség védeni a ker. vallást, mint volt a világ Márk Aurél és Julián császárok közti két évszázadban, s a valláshasonlítóknél mellett vallásvédőkre is szükség van. Kellogg is a vallás értelmezésén kezd, „a vallás lényegileg abban áll, — szerinte — mikép fogja fel az ember viszonyát a láthatatlan hatalomhoz vagy hatalmakhoz, a ki vagy a melyek képesek befolyásolni rendeltetését, melynek ő szükség szerint alá van vetve, egyszersmind érzelmeit, vágyait és cselekedeteit is irányozni, miket

felfogása idéz elő.” Az ősvallásalakok: animismus, fetissizmus bírálatá után, Herbert Spencer nézeteit veszi bonczkés alá az ősök, elődök kultuszáról.

Szerző korább indiai missionárius volt hosszabb ideig, s a keleti vallás-könyvek mezején otthonos, így kedvtelve és érdeklődve foglalkozik Max Müller vallási összehasonlításaival, kimutatja, hogy az indus vallás nem primitív, s a történetben monotheismus és pantheismus össze vannak keverve. A vallások eredeténél két tényezővel kell számolni, alanyival és tárgyival, az első az ember szervezetében, a másik Isten kijelentésében keresendő. Tény, hogy az embernek vallásos természete vagyis tehetsége van. A tárgyi tényezőt bizonyítja a vallásos hit állandó és egyetemes természete; még a buddhizmus is kimagyarázhatatlan marad kijelentés felvétele nélkül, s némi kijelentésnek tagadása egyetemes nem tudásra vezetne. A kijelentés útjai a lelkiismeret, az elme, a mindenség; feladata pedig: szülni és megörökíteni a vallásos hitet. A vallás növekedésében egyik fő tényező a bűn, e tekintetben a monotheismus és nem a polytheismus a kezdő. A bűn miatt a fejlődés törvényellenes, a bűn hatását mellőzni ellenkezik a tudományval s itt van gyengéje a pantheismushak, mert a bűn miatt a faj önjavulásra képtelen. A különböző vallások szemléje nyomán kimutatja, hogy a monotheismust kivéve,

elvü és a vallásos békét biztosító 68-adiki törvények elhordására. Reverszálist vett, elkeresztelt, a szerinte törvénytelen, de az ország törvényei szerint törvényes gyermekeket csufondárosan „állami törvények szerint törvényeseknek” írta, újra fogalmazta az elkeresztelés dogmáját, a tételes törvények ellenében a híres non possumusra, a kath. papi öntudatra, kényszerhelyzetre hivatkozott. Elsőben mentegetőzött, először úgy tünt fel, hogy csak védekezik, de tényleg támadott, és behatolt a családba és feldulta a házastársak boldog egyetértését, de tényleg bujtogatta, belevetette a viszálykodás magvait a társadalomba és feldulta az addig zavartalan vallásos békét.

Égett, mindenütt égett a béke hajloka, midőn az öntudatra ébredt állam a protestánsok jogaira, a kijátszott törvények védelmére, a megzavart közrend biztosítására a februáriusi rendelettel közbelépni próbált. Késő volt, a harapódzó lángokat megfékezni nem lehetett. A szenvedély legyőzte a józan ész szavát s a kath. alpapság rövid habozás után a nyílt ellenállás terére lépett. Egész kéjjel rendezte a 10 fritos olcsó mártíromkodás szerepét; porba hurezolta ezzel saját papi méltóságát, lealacsonyította a vallást magát és a törvényekkel való nyílt szembeszállása következtében, megingatta híveinek szívében az alkotmányos törvények iránti köteles és feltétlen engedelmeskedést.

S midőn a naponta mérgesedő helyzet s az összes állami és társadalmi életet megbénító bomlás tünetei, magát az államot is a cselekvés

terére sodorták, midőn kétségbevonhatatlanul kitünt, hogy a félrendszabályok, a lavirozások kora lejárt s az országos ellenzéki pártok, a közvélemény, az imminens veszedelem nyomása alatt a kormány csakugyan beterjesztette a hirhedt egyházpolitikai javaslatokat és a vitás kérdést a felekezeti béke, az egység felé törekvő jogállam és a szabadelvűség követelményei szerint készülni megoldani; ki az, a kit az országos közvélemény, a kibontakozó állami és szabadelvűségi eszme ismét útjában talál? Róma. Róma egészen. Nem egy-két alig olvasott felekezeti szenny-lap, nem egy-két vakbuzgó fanatikus, nem egy pár stréber pap, vagy haszonleső világi, nem is csak az alpapság, hanem az alsó és felső klérus, az elámított, hazaárulásra kitanított és elfogult ultramontán tábor. Egy félelmes, felkészült hadsereg.

Míg a mivel társadalom közönyös maradt, a kormány habozott, a kezdetben lenézett, s jelentéktelennek látszó s jézsuiták által szított kath. agitáció mind jobban-jobban erősödött, mind magasabbra-magasabbra tört. A dogmák sáncaiból kilépett a passzív-resistencia terére, majd a nyílt ellenállással is megpróbálkozott. Mint a völgyszakadékban erős gátakkal felszorított víztömeg a keresztül folyó patak által megduzzasztva elsőben csak a töltéseket ostromolja, kezdetben csak akadálytalan lefolyást keres; majd rést szakítván, az egész álló vizet, a benne felhalmozott sziklákat, a rajta úszó hatalmas fatörzseket, a termékeny lapályra zudítja le: úgy nőtt lassan a 68-iki törvények

minden többi vallás fejlődése nem haladás, de süllyedés volt. A sémita egy isten hívés nem pusztán természeti fejlemény, hanem történelmi és természetfeletti kijelentés műve egy iránt; nem is héber szellem terménye, hanem az egy élő, igaz Isten Lelke által kiválasztott nemzet egyes egyéniben az ő Lelkének természetfeletti munkálkodása és ennek gyümölcse. Az ő és új szövetség dicsősége, hogy megmentette és fentartotta az eredeti egy istenhívés vallását, melytől az emberek természetük szerint mindig hajlandók voltak elpártolni.

Matheson György lelkész Uj-Yorkban 1893-ban adta ki „A régi vallások különleges hirdetései” czímen valláshasonlító munkáját. Elevenen festi, fényképezi a régi vallások szellemét. E mű inkább az összehasonlító vallástan költészete fénylő hittől sugárzik a keresztyénység iránt. A keresztyénység summázata minden többi vallásnak, itt meg kell jegyeznünk, hogy az több és magasabb, mint az előző vallások összegezése, jóval több azok magába való beolvasztásánál. Mikor a keresztyénység magába felveszi a többi vallások tanítványait, az nem beolvasztás pusztán, de új teremtmények képzése, újjászületés a Jézus Krisztusban. A keresztyénység nem a fejtődés (evolutio), hanem a természetfeletti

kijelentés eredménye úgy alakjának, lényegének, mint felsőbbségének titkait illetőleg.

Chapman Károly, a plymouthi kollégium igazgatója, 1891-ben bocsátotta ki bírálati művét Uj-Yorkban ily czím alatt „Az Isten bibliai eszméje és a praecorganikus fejtődés.” Szerző Herbert Spencert vallja mesterének, maga is gondolkodó evolutionista, de mégis bírálat alá veszi mesterének eszméjét az Istenről. Szerző nagy különbséget lát a fejtődés pozitívista elmélete (a mint azt Vogt, Büchner, Häckel értik, kik nem látnak mást a mindenségben, mint „a tünetek, változások örök sorozatát”) és Spencer és angol követői elmélete közt, kik tanítják, hogy létezik egy örök, de megismerhetetlen valóság, mely a természeti és lelki tünetmennyekben nyilvánlik; a spencerismus tovább megy a pozitívizmushoz, ez a változások okát a változásokban keresi, eredet nélkül; amaz előtérbe állítja a dolgok láthatatlan létalapját. Szerző az evolútiót úgy értelmezi, hogy „az nem más, mint az a rend, sor, melyet az Örök Valóság kijelentéseiben felvett vagy követ”, e Valóságot éppen úgy be kell venni a számításba, mint a fa gyökerét, ha a fát érteni akarjuk. Az első atomi alakok, melyből indult a fejlődés végtelen sorozata, szerző szerint, nem egy előző

által felszorított ultramontanizmus sötét vize, úgy támadt első sorban az állami rendelkezések szikla gátjai ellen, úgy tört rést azokon és úgy sodorta magával az elfogult s vakbuzgó felekezeti társadalmat és az azon úszó, abban elült mozdulatlan fatörzseket, az abból kiemelkedő óriás szirteket, a magyar kath. főurakat, a magyar kath. főpapságot is.

Most ezeket mind magával ragadva, ezekkel mind megerősödvé feltartóztatlanul pusztít a magyar hazának termékeny síkjain. Naponként feljebb-feljebb emelkedik felzavart vize, naponként nagyobb és nagyobb vészes rombolása és szennyes hullámai már a hármashalmot borítják és a kettős kereszt talapzatát nyaldossák. Nem a kath. türelmetlenséget gátló állami törvények megszüntetéséről van itt már szó, nem az egyháznak kedvező rendelkezések kicsikarása már többé a cél . . .

A napirenden levő egyházpolitikai javaslatok elleni hajsza és tüntetés már csak pusztá ürügy. Jól tudják a sötétség férfiai, hogy itt a hívőt nem fenyegeti vész. A polgári házasság régen össze tudott férni az egyházzal, még a tiszta kath. államokban is. Ha még kételkednénk felette, megnyugtathat bennünket Kopp biboros érseknek csak a napokban megjelent pásztorlevele. Nyíltan elismeri ez, hogy „a házasságkötéssel kapcsolatosak a polgárjogok, a melyek természetesen a polgári jog körébe tartoznak;“ hogy „törvény hozta be a polgári házasságot és kell is, hogy a törvényeknek engedelmességedjenek“ s a ki ez ellen izgat

„súlyos büntetésnek és felelősségnek teszi ki magát“ s hogy „szószaporítás volna a polgári házasság elleni aggodalmakról vitatkozni.“

Valóban az is. Miatta csak egy jotta sincs elvéve abból, a mi a hitre és erkölcsre tartozik. A dogmák egész a csalatkozhatatlansáig állanak rendíthetetlenül. Szent képek, búcsúk, misék, pénzügyi eredménnyel kínáló egyházi intézkedések ellen nincs legkisebb szó. Bőjt, gyónató-szék, egyházi fegyelem eszközei mind megmaradtak. Templomok, ünnepek, felvonulások fénye és csillogása meg nem hanyatlott. Az állami támogatás, kiváltságolás, a közjavadalmaknak lefoglalt osztaléka, mind bőven buzog.

Szentség a házasság továbbra is a profanum vulgus-ra nézve; szentség a nőtlenség továbbra is a papi rendre nézve. A kath. hívő, épen úgy mint eddig tette, ezután is akadálytalanul élhet egyházának szolgálatával. Megtarthatja az elválaszthatatlanság dogmáját is egész sértetlenül. Nem kényszeríti senki hogy ne vegye igénybe a busásan megfizetett pápai dispenzáció útját is, ha mégis elválni akar. A különbség a régihez képest csak annyi, hogy ezután hitet cserélni sem kénytelen. Tehát még ez is a katholicizmus nyeresége.

Nem, az a harc, mely régen előkészített s most teljes erővel kitört; az a kath. ultramontán mozgalom, a fő- és alpapságnak a hazafiatlan főurakkal, a vakbuzgó néppel, sajtóval, tudománnyal, főpapi allokucziókkal, gyűlést megnyitó beszédekkel, tendenciózns történeti

tüneti alakból indultak ki, hanem közvetlen, első kifejezőménye volt az Egy hatalomforrásnak, nem természeti úton jöttek létre, hanem a mindenhatóság közvetlen okozataként, a szó valódi jelentésében csoda gyanánt. A különféleké alakulás bölcsességet tételez fel és igazol, ez pedig személyes lényt, Istent követel. Chapman tehát épen ellenkezőleg, az evolutio fonálán jut a személyes Isten ismeretére, míg Spencerék tudománya az isten meg nem ismerésébe (agnosticismus) végződik. A fokozatos teremtés tana bátran helyébe tehető az evolutio tanának, kivált ha — a mint van — az isteni kormányzás elveinek, törvényeinek egyikeül tekintjük az okszerű evolutiót.

A ma divatos evolutio, positivizmus és agnosticizmus szinte a vallások eredetének nagy kérdésébe vágnak, mert magának Istennek léteét, működését rontják le, vagy ingatják meg. *Mac Gregor*, előbb edinburgi hit-tanár, most colombói lelkész, mondja a ma uralgó magas bibliai ítézet eljárására, hogy: „az atomokra bontó exegezis öngyilkosszerű“; akként az összehasonlítás terén a vallások atomokra bontása hátráltatja a megfejtést, a vég igazság nem atomokból áll. Az unitárius *Van Ness Tamás* is beleszól, Bostonban, a vallások dolgába „A jövő vallása“ címén (1893.), szerinte 3 vallás munkál a világban a) a Jézus vallása, vagy a szeretet

evangyélioma, b) a tudomány vallása, azaz az evolutio evangyélioma, c) az emberiség vallása, azaz a socializmus evangyélioma, e 3 vallás külön alkotóelemei a végleges (final) vallásban olvadnak egybe. Szerző folyvást tagad minden természetfelettit. Az a végleges (még ismeretlen) vallás a jövő vallása . . . Az unitárius atyafiak a maguk vallását tartják annak már mostani alakjában is.

Mindenütt mozgás, óriási feladatok kutatása! Biztosítja a remélhető jó megoldást a közérdeklődés. Vajha hazánkban is, épen a kálvinizmus terén, nagyobb lendületet venne a vallás és theologiai tanulmányok iránti érzék és érdeklődés! A legbensőbb ügy nálunk még várja a felkaroltatást. Bármint okoskodjanak a tudósok: a Jézus Krisztus evangyéliomát semmivel a világon nem lehet pótolni; vigaszt, erőt, újjászülést oly mértékben semmi nem adhat. Emeljük szívünket a mi Urunkhoz, és benne bizzunk, ő mutatja meg a mi útainkat, hogy el ne tévelyedjünk, a ki Őt féli, azt Ő nagy híven vezérli. (25. zsolt.)

(A Presbyteri és Református Szemle nyomán.)

Balogh Ferencz.

művekkel, memorandumokkal, apácza-heczczekkel, alkotmányos és nem alkotmányos eszközökkel templomban, társadalomban, közéletben megindított, elkeseredéssel folytatott keresztes háboruja magasabb célokra is vívatik.

III.

A miért most a sötét fanatizmus titánjai, elszabadult alvilági lelkei eget és földet megmozgatni készek, bástyákat bástyákra emelni törekednek, az nem más, mint a *mindenható ultramontán kath. papi uralom restaurációja*. Mint Belgiumban már tették, mint azt Németországban megpróbálták, az alkotmányos formákat felöltve és az alkotmányos szabadság kedvezményeit felhasználva, a népet riasztva, a közvéleménynek hizelegve; felvilágosodás, szülők szabadsága, vallásosság jelszókkel ajkukon tiporják el első sorban az időben kifejlődött, határozott jelleggel bíró s a nagy katolicizmusba beilleszkedett, hogy így mondjuk *független magyar kath. egyházat magát*; félretaszítják ennek szövegét Samassát és hazafias társait, soraikba kényszerítik a habozó primást; római szellemben szervezik s fojtogatják a vergődő magyar szerzetes rendeket; megfélemlítik és tanulatlan intelligenciáinak bélyegzik a szabadelvű kath. híveket, hajsztát tartanak az országos képviselők ellen, a reverszálisokkal aláássák a törvényhozás tekintélyét, lázasan szervezik a kath. politikai pártot, bedobják a forrongó társadalomba, a magán és közéletbe a felekezeti átkos jelszavait; Rómából erősödnek, Rómával értekeznek, Rómára appellálnak s már kinyújtják szentségtörő kezeiket a felkent magyar koronás király alkotmányadta felségjogai felé és a fanatizmust felkeltve, a kiváltságolt helyzet előnyeit kihasználva, a nemzetiségeket takargatva, itt a szabad Magyarország helyén *egy pápai hűbér-államot készülnék felépíteni*.

A „Regnum Marianum“ az ideáljuk, egy ezer sebből vérező, kizsárolt tehetetlen ország, a melyben nemzetiségi s felekezeti viszályok, politikai meddő párttusák közt, a nép s a trón felett úr a kielégíthetetlen papi hatalom, a szegénység, a tudatlanság, a sötétség.

S e harcban, kik az egység és béke felé törekvő magyar állami eszmének, a szabadelvű és felvilágosodott emberi haladásnak zászlóhordozói és védelmezői? A naponként kevesbedő művelt s katolikus polgárok, a kevés számú független gondolkozású főurak s a még kevesebb magyar katolikus hazafias főpapok és papok mellett, főképen a *magyar protestánsok*, a kik felekezeti sérelmeikkel nem törődve, anyagi veszteségüket nem panaszolva, politikai pártállásokon felülemelkedve, míg egyfelől mint hivatalos egyház kínos aggodalommal őrzik a neutrális állásfoglalást, másfelől mint polgárok, mint szabad hazának szabad gyermekei az alkotmány és törvény korlátain belül, mint egy ember állanak fel az emberi szabadság s a magyar hazának szent ügyei mellett.

Ők azok a 68. XXXVIII-iki törvény által alkotmányukban megtámadott, azóta is félreismert, lenézett és mellőzött szegény, de a kor által tul nem szárnyalt magyar protestánsok, magyar kálvinisták, a kik saját erejükön feltartott egyházi és iskolai intézményeik mellett, nyomorult szegénységök daczára félmillió forintnál nagyobb befektetéssel; 50,000 frtnál nagyobb evenkénti áldozattal a délvidékeken s a felső részeken, Horvátországban és a királyhágón túl, a nemzetiségek között 1868. óta is folyvást építik a magyarság összetartására a templomokat és iskolákat, szervezik a szétszórt cson-

tok egybeszedegetésére, a szétszórt magyarság megmentésére a missiókat és körlelkészégeket; a kiknek szíve, lelke, szelleme teljesen magyar.

* * *

Összegezzünk.

1867. óta a nemzeti társadalmat a szabadság és állami mindenhatóság eszméje uralta. Mind a kettő a végtelenbe csapongott és előidézte egyfelől a társadalom erkölcsi kapcsainak meglazulását és a korrumpált társadalomban a pénznek, hatalomnak, fénynek jogtalan előnyeit; másfelől szükségtelenül felekezeti és nemzeti-ségi visszahatásokat támasztott s míg az utóbbiakat megfékezni nem tudta, természetellenesen az önálló alkotmányt bíró, de tiszta magyar és a szabad nemzeti közszellemmel azonos magyar protestáns ellen fordult s vele szemben az állami színekbe játszó, de külön állami törekvésekkel bíró, ultramontán kath. papi hatalmat erősítette és növelte meg.

Már most teljesen kitűnt, hogy az igaz vallásosság és nemes erkölcsiség óriási fentartó erő, s hogy az elfogult felekezeti s azt irányító kiváltságolt papság formidabilis hatalom.

Azóta bebizonyult, hogy a prot. autonomiában nem rejlik még magában az államra és a nemzeti törekvésekre nézve semmi veszedelem; hogy az állami dotációt élvező magy. kath. és egyesült kath. egyházakban nincs még magában az államra és a nemzeti törekvésekre nézve semmi biztosíték.

Még többet is tudunk.

Ilyen körülmények közt került az 1893. évi XXVI. t.-cz. tárgyalásra. Hivatva volt ez az 1868. évi népiskolai törvénynek hibáit jóvátenni, annak céljait feltétlenül biztosítani. Állam és egyházak közti régi torzsalkodások, az anyagi nehézségek nyűgéből kibontakozó magyar állami törekvések, a már mutatkozó egyháztársadalmi fergeteg jelei, a régi eszme, mely Eötvöst és társait lelkesíté, a vallásról, a felekezetekről szerzett keserű tapasztalatok; mind-mind összeforrtak itt a miniszterek, kormánypárt, ellenzék s a haza nagy férfainak szívében, hogy e semleges téren, tudva vagy öntudatlan, midőn tulajdonképen csak az iskolák felett kelle dönten: az államnak a különböző egyházakhoz való viszonya, a különböző egyházaknak s a vallási erőnek a magyar nemzeti és állami célok érdekében való felhasználása, általában a békés együttműködésre nézve, meghozzák a gyakorlati és biztos sikert ígérő intézkedéseket és uralják egyszersmind az egyházi vitás kérdések megoldásának alapjait.

Egy kijelentésszerű elvi döntés ez az 1893. évi XXVI. t.-cz. Egy kellőleg nem méltányolt nagy horderejű állami alkotás, mely azt proklamálja, hogy a magyar nemzeti állam kiépítésére fel kell használni a különböző vallásfelekezetek irányította vallás-erkölcsi erőt is. Meg kell adni nekik a nevelés és oktatás nagy munkájához a szükséges állami segítséget; de csak azoknak, a kik azt csakugyan a magyar állam és emberi felvilágosodás szent ügyére használják; de csak annyiban, a mennyiben azt csakugyan felhasználják. Erős garanciákat veszen erre nézve, de azokat olyan szerencsésen választja, hogy míg egyfelől az államnak minden szükséges hatalmat megad, másfelől az egyházi alkotmányon nem üt semmi felesleges rést és a segítséget, a mit kínál minden hazafias és önállóságára feltékeny felekezet is bátran elfogadhatja.

E törvény az egyházpolitikai kérdések eldöntésének egyedüli kulcsa.

E törvényből kifolyólag a nagy reformjavaslatoknak a következő alapfeltételekkel kell bírniok:

1. Feleljenek meg az egység felé törekvő nemzeti jogállam és a szabadelvű korszellem követelményeinek.

2. Kimélik a vallásos érzelmet és a felekezeti érzékenységet, sőt használják fel, a mennyire ez lehet, az azokban rejlő szellemi és anyagi erőt a magyar állam konszolidálására.

3. Biztosítsanak gyakorlati eredményeket úgy a közvetlen megvalósítandó intézkedések sikerére, mint az azok által elérni szándékolt vallás-társadalmi békesség megteremtésére nézve.

Megfelelnek-e ezeknek a követelményeknek a be-terjesztett nagy reformjavaslatok?

Ezek szerint az elvek szerint vannak-e felépítve a nagy reform-alkotások?

Vizsgálják meg és vegyék fontolóra, a kiket az ország és az egyház részéről a dolog illet és ha úgy találják, hogy *nem teljesen*: tegyenek róla, míg nem késő, s a mit lehet.

Hogyan? Ne is kérdje tőlem igaz protestáns. Két út lehet előttünk egyedül. Az egyik felfelé a felírás, lefelé a tájékoztatás. A másik az, a melyre eddig is ráléptünk: a szabad szó, szabad bírálat, a szellemi felvilágosítás útja, az alkotmányos állami életnek törvényes és szabad eszközei.

Használjuk fel *mindakettőt* hazánk s a mi ezzel egy: vallásunk javára.

Videant consules . . .

Ferenczy Gyula.

TANÜGY.

A kézügyesítő oktatás.

Igérletünkhöz képest megismertetjük olvasóinkkal azt a kettős irányú nevelés-oktatási mozgalmat, mely országszerte, közelebbről pedig alföldünkön jogot kér az iskolákban térfoglalásra.

A kézügyesítő foglalkoztatások az egész művelt világban, Európa és Amerika legtöbb kultur-államában tért hódítanak a szellem-erkölcsi és a testi nevelés egyensúlyba hozására. A meghonosult különféle módszerek és fokozatok a helyi viszonyokhoz, népjellemhez alkalmazkodásukban bírják népszerűségük és nevelés-oktatási hatásuk egyik legfőbb biztosítékát.

Ime Debreczen és Hajdumegye közös tankerületében is mindjárt első kiindulása a kézügyesítő oktatásnak alkalmazkodik a helyi közgazdasági viszonyokhoz és iskolai igényekhez. A városban, mely messze vidék ipari gócpontja és e mellett számos középiskolának telepe, külön egyesület az ipari irányú kézügyesítő oktatást honosítja meg, s ezzel a középiskolai növendékek nagyobb erejéhez és ügyességéhez illő famunkákra helyez sulyt. Ellenben a megye tanügyi tevékenysége egyelőre 15 népiskolában a kézügyesítő foglalkozásoknak legelemibb, legkönnyebb, az anyagok helyben termésénél és a feldolgozás népies gyakorlatánál fogva legismertebb nemeit honosítja meg: a szálszerű anyagok (szalma, gyékény, vessző) számszám nélkül előállítható kedves munkáit.

A debreczeni munkaiskola pár hét múlva megnyílik az áll. főreáliskola egyik termében, az összes középiskolák növendékeinek kézügyesítő foglalkoztatására. A népiskolai kézügyesítő oktatás pedig a nagy szünetében 15—20 tanító részére rendezendő póttanfolyammal lesz

alaposan előkészítve és az új tanévben fog (egyelőre 15 iskola berendezésével) meghonosítani. Ezúttal a „kézügyesítő egyesület“ alapszabályait ismertetjük meg olvasóinkkal, s azután majd a népiskolai kézügyesítő foglalkoztatásokról közlünk ismertetést.

I. *Az egyesület címe, célja, székhelye.* 1. §. Az egyesület címe: Kézügyesítő oktatást fejlesztő egyesület Debreczenben, röviden: „Kézügyesítő egyesület.“ Székhelye: Debreczen. Területe: Debreczen szab. kir. város és Hajdúvármegye. — 2. §. Az egyesület célja: iskolai műhelyek alapítása, fentartása és támogatása, kézügyesítő tanítók kiképzése, azok jutalmazása, tőkeszerzés, egy központi iskolai műhely intézet felépítésére és általában a kézügyesítő oktatás eszméjének terjesztése a társadalomban. — 3. §. Az iskolai műhelyek rendeltetése, hogy önként jelentkező fiú-gyermekeknek elméleti tanulmányaik mellett hetenként legalább kétszer 1—2 órán át, kézügyesítő foglalkozást adjon, ezzel az erkölcsi és testi nevelést előmozdítsa, főleg pedig az, hogy a munka megbecsülésére, kéz, szem és izlés fejlesztésére, tehát egy képzett iparos nemzedék nevelésére és a házi ipar fellendülésére alkalmat adjon.

II. *A tagok jogai és kötelezettségei.* 4. §. Az egyesület tagja lehet bármely önálló egyén, a kit az egyesület választmánya tagul elfogad. A tagok lehetnek: a) alapítók oly egyesek vagy társulatok, erkölcsi testületek, melyek egyszer s mindenkorra 50 koronát; b) rendes tagok, kik évenként 2 koronát fizetnek. — 5. §. Minden tag jogosítva van: a) hogy az egyesület közgyűlésén részt vegyen és ott szavazatát gyakorolja; b) hogy a választmány útján indítványokat tegyen; c) hogy az iskolai műhelyeket meglátogassa. Azon testületek, melyek akár alapítók, akár az egyesületet rendes évi segélyezésben részesítik, jogaikat egy kiküldött tag által érvényesíthetik. Ezen kiküldött neve az egyesület elnökségénél bejelentendő. — 6. §. Az egyesület tagjai az évi járulékot tagsági igazolvány ellenében az év elején tartoznak fizetni. — 7. §. Az elnökségnél tett előzetes bejelentés alapján a tagok kiléphetnek, kötelesek azonban a folyó évi járulékot megfizetni.

V. *Tisztségviselők és választmány hatásköre.* 16. §. Az egyesület ügyeinek vezetésére és elintézésére a közgyűlés 3 évi időtartamra egy elnököt, két alelnököt, titkárt pénztárost, 24 tagból álló választmányt és 3 számvizsgálót választ. — 17. §. Az elnök az egyesületet harmadik személyekkel és hatóságokkal szemben képviseli, összehívja a köz- és választmányi gyűléseket, ellenjegyzí a pénztári kiadásokat és a titkárral együtt az egyesület közleményeit aláírja. Az elnököt akadályoztatása esetén az alelnökök egyike rendesen, kor szerint — helyettesíti. — 18. §. A választmány a tisztviselőkn kívül a közgyűlésen választott 24 tagból áll. A tagok egyharmada minden évben kilép és pedig az első 2 évben sorshuzás útján, a későbbi években azok, kiknek megválasztása óta 3 év letelt. A kilépettek újból megválaszthatók. A választmány határoz tagok felvétele, az egyesület vagyonkezelése, az évi jelentés és zárszámadások elkészítése felett. — 20. §. A választmány saját kebeléből egy 5 tagú igazgató bizottságot választ, melynek feladata az iskolai műhelyek berendezéséről, a tanító-képző tanfolyamok létesítéséről, tantervekről stb. a választmánynak javaslatot tenni és minden az oktatás menetére vonatkozó ügyekben határozni. Az igazgató bizottságnak hivatalból tagjai a műhelyek tanítói is. — 21. §. A pénztáros az egyesület bevételei és kiadásairól rendszeres könyveket vezet, a kifizetéseket csakis az elnök vagy helyettese által kiállított útalvány

ellenében teljesíti. A titkár a jegyzőkönyveket vezeti, az egyesület kiadványait szerkeszti és aláírja, az irattárt rendezi. — 22. §. A számvizsgálók, kik először 1, azután 3—3 évre választanak, évközben az egyesület pénztárát megvizsgálhatják, a zárszámadásokat felülvizsgálják, azok helyességéről a közgyűlésnek jelentést tesznek. A számvizsgálók a választmányi ülésre meghívandók, de ott csak tanácskozási joggal bírnak.

Külföldi hírek.

Ha arra kellene szorítkozni a nagy közönségnek, hogy ki-ki a napi hírlapok közleményei alapján alkosson magának világnézetet: nagyon is hamar pórul járnánk. Nagy szerencse, hogy ettől az egyoldalúságtól megóvja a társadalmat a protestáns sajtó. A ki tehát valamely protestáns szellemű lapot támogat és olvas, nem is képzeli, mily jó szolgálatot tesz ezzel az egyetemes felvilágosodás, haladás és tökélyesbülés érdekeinek. Csakis ezen a réven ismerhető fel az a sok babona, tévelygés és visszaélés, mely az ókori pogányság és középkori pápaság idejéből átkos hagyatékképpen rá maradt a mai korra is, a mely átkos hagyaték a római kath. klérusnak úgy ezelőtt, mint most, — és ki tudja, még ezentúl is meddig — valóságos bőségszaruja gyanánt szolgál. Nálunk is eléggé kísért a sötétség s tudatlanság dámona politikában, társadalomban egyaránt. De fájdalom, más államok sem szerencsésebbek e tekintetben nálunk.

Galicziában, tehát nem is valami messze tőlünk, a legnagyobb lelki vakság ülte meg a kath. lakosságot. A kuruzsolás, varázslás és bálványozás mindenféle árnyalata feltalálható itt. Természetesen mindezt ott a kapzsi és tudatlan kath. papok terjesztik, a kik hozzá még türelmetlenek és erőszakosak is a más vallásuak, főleg a reformátusok iránt. A ki kételkedik benne, könnyű szerrrel utána járhat a dolognak, a melyet bizonyítékul felemlítünk. Gillershofban van egy kis ev. ref. telep, melynek németajkú tagjai óriási erőfeszítéssel saját iskolát tartanak fenn. Az iskolába járó gyermekek egyike útközben elvesztette zsebkönyvét új testamentomát s meglelte egy lengyel ajkú r. kath. fiucska s egyenesen a papjához vitte. Ez a mint észrevette, hogy a könyv a Luther-féle fordítás: azt az iskolaszolgálóval, az álmélkodó gyermekek szemeláttára megégettette s aztán Pilátus módjára kezeit megmosva, az eretnekséget átkokkal káromolta. Az ilyen tudatlan obscurus pátérekre s az őket fizető árva atyafiakra csakugyan rájuk illik az evangéliomi mondás: ha vak vezet a vakot, mindketten a verembe esnek.

Csehországban is csehül áll a keresztyénség állapota a róm. kath. lakosság között. Itt aztán még az is nehezíti a javulást, hogy az ismeretes cseh politika folytonosan nyugtalanságban, izgatottságban tartja a kedélyeket. Egy év óta meg nem tudnak más vallási dologról beszélni, mint a Politz mellett fekvő Suchdol községben megjelent csudatevő Máriáról, a ki egy Ringel Krisztina nevű 16 éves hajadont érdemesített arra, hogy hozzá leszálljon, vele beszéljen s vele csudálatos kijelentéseket közöljön. Most már akár Lorettóba vagy Lourdesba, úgy tódul a kíváncsiak és félrevezetett babonás hiedelműek csoportja Suchdolba, hogy onnan a csudatevő helyről legalább egy maroknyi földet vagy homokot vigyenek magokkal. Az itt építendő — mindenesetre nagy arányú — Mária-kápolna czéljaira csak eddig is óriási pénz-alap áll rendelkezésre s biztosra vehető, hogy Suchdol rövid időn Ausztriának legjelentékenyebb zarándoklási helye lesz, a mely mint határszéli pont,

Németországra is nagy vonzerőt fog gyakorolni. Az ezen ügy élén álló königgrätzi püspök, a ki hirhedt jézsuíta, régóta elfeledte vagy talán soha sem is hallotta az Irás amaz intését: Ne csináljatok magatoknak bálványokat és faragott képet, vagy valami oszlopot ne emeljétek, se pedig faragott követ ne helyheztessetek a ti földetekbe, hogy meghajoljatok az előtt. Én vagyok a ti Istenetek, mond az Ur.

Oroszországban meg a merev és élettelen orthodoxia kezd féltékenykedni, a világozást és életet terjesztő protestántizmusra s az ebből kivált szektákra. A szent zsinat főkormányzójának jelentése szerint főleg a nyugati tartományi területeken kell folyton küzdenie a görög egyháznak a németekkel, a kik vagy protestánsok vagy szektáskodók. Ezek — úgymond — egészen megmételtyezik az orosz nép gondolkozását s tévtanokat terjesztenek a felvilágosult józan muszkák között. Az általok okozott romlás, a zsinat fájdalmára, kiszámíthatatlan arányokat ölthet. Mindebből aztán következtethetjük, hogy minő keresztyéni testvéries indulattal viseltetnek azok az orosz pópák, az evangéliomot tisztán és józanon hirdető protestáns kollegáik iránt. Pedig az apostol azt tanítja mindeneknek és így nekik is: a Leiket ki ne oltsátok!

A mily szánandó ez a lelki vakság, a mily veszedelmes ez a babonás elfogultság, épen olyan dőre és önkényes az a kíséret, a melyre némely tulzó képzelgők vállalkoztak *Németországban*. Ezek ugyanis a mult évi chikagói vallási nagygyűlésen felmerült ama gondolatot akarnák megvalósítani, hogy az összes vallások tartalmát egységes rendszerbe szedjék. Felhívó szövegükben részletesen előadják ábrándjaikat, abban a reményben, hogy az igazságnak és az emberiségnek barátai a szellemvilág nemzetközi szövetségének megalapítása érdekében tömörüljenek s buzgólkodni fognak. Az új hitrendszer keretében, a legszebb öszhangban megférnének Mózes és a próféták, az evangéliomok és az apostoli levelek mellett az indusok, a persák és más népek vallási okmányai is. Mert az ő istenök a szellemvilág napja, a létező valóságok őseleme, a szabadság, a szeretet szelleme. Ez a szellem ihlette meg Buddhát, hogy behatolhasson a dolgok mélységes titkaiba; ez az Izrael Jehovája, a kit Krisztus hirdetett és a kit ezek a század végi rajongók a nap fényében szemlélnék s imádnak.

Ilyen hóbortos tartalmu nyomtatványok kibocsátására is csak eszeveszett emberek számhatják el magukat.

Németországban különben az ilyen csodabogarak rakásával találkozhatók, de azoktól eltekintve, felemelő s valóban keresztyéni törekvések is tapasztalhatók. Mily elszántsággal küzdenek p. o. az igazi szabadság bajnokai, a lelki szolgaság sötét rémei, azaz a jézsuiták bebocsátása ellen! Mennyire buzgólkodnak a lelki gondozás minden terén, hogy új életre ébredjenek a gyülekezetek! Valóban bámulatos dolgokról értesül az ember azokból a naptárakból, melyeket újabb időben egyes gyülekezetek, saját tagjaik épülésére kibocsátani szoktak. Megannyi aranyalbumok ezek, s hatásuk minden tekintetben jelentékeny. A gyülekezetek tagjait nem lehet kielégíteni száraz elméletekkel, rideg okoskodásokkal: nekik erősítő eledel, vigasztaló, áldásos tudomány kell. S ha szinte a tagadólagos bibliai kritika romboló áramai elhatolnak is a hívek gyülekezetéig: onnan visszaverődnek s elerőtlenedve foszlanak szét. Némelyek ujjonganak, ha a theologiai katedrákon az egyház fundamentális hitelveit ostromoltatni hallják, pedig jó volna ám meggondolni: vajjon van-e abból valami erősödése és dicsősége az

egyháznak, ha az általa fentartott intézetekben ilyen munkát végeznek? Hogy ilyen kérdések foglalkoztatják már a németeket is, bizonyítja az, hogy legközelebb mintegy 12 ezer aláírással ellátott folyamodványt nyújtottak be a württembergi királyhoz, melyben az illető hívő körök tagjai azt kéri, hogy Tübingenben állítsák fel egy új tanszék s azt határozottan bibliai alapon álló, hívő theologussal töltsék be. Ezenkívül szükséges volna ugyanott, a gyakorlati lelkészet minden ágának megismerése céljából, a lelkészsképző szeminárium. Ez csak egy jelenség; de többről is van tudomásunk, a mi azt igazolja, hogy a hívők gyülekezetét és a modernes theologia képviselőit nagy szakadék és távongó úr választja el egymástól s ennek veszélyei elhárításáról már hiven kezdenek gondoskodni Németországban is, Schweiczban is.

Schweicz kétségkívül a szabadság és világosság szövétnek-hordozója, a hol minden józan ember elítéli azt, a ki a másikat vallási meggyőződéséért vagy elveiért mellőzi, vagy épen üldözi. Minket e szabad nép egyházi viszonyai mindig közelről érdekelnek s a róluk szóló híreket is örömet szoktuk olvasni. A nálunk is ismert nevű agg tudós, a neuchateli thologiai fakultás büszkesége *Godet Frigyes*, ritka szellemi üdeségre és munkabíró képességre valló művel ajándékozta meg a theol. tudományos irodalmat, a mennyiben három kötetre terjedő újszövetségi isagogikájának első darabját — mely a Pál apostol leveleivel foglalkozik — közrebo-
csátotta.

Ugyancsak Neuchatelben a múlt hó 14-én elhunyt az evangéliumi elvű thologiai professor *Gretillat Ágoston* 57 éves korában. Thologiai tudományosságáról tanuskodik „Exposé de theologie systématique” című 4 kötetes munkája, melynek jellemvonása a német alaposág, a francia élénk, szemléltető előadás és a bibliai hűség. A mily nagy veszteség Neuchatelre nézve az ő halála, olyan nyereség a genfi fakultásra nézve az evangéliumi elvű *Frommel G.* kineveztetése, a systematika tanszékére. Az egyetemeken történő mozzanatok közül még megemlítem, hogy *Riggenbach Ede* thologiai licentiatust Bázelen tart előadásokat az újszövetségi csoport köréből. Ez az ifjú tudós még gyermekkorában elvesztette a szeme világát, de ennek dacára mégis, alapos és kellő előkészületek után belefogott a theologia tanulásába s oly bámulatos sikert ért el, hogy 1891-ben a licentiatusi dignitást is kiérdemelte. Nil mortalibus arduum est.

IRODALOM.

A Protestáns Szemle VI. évfolyamának 2. füzeté a következő aktuális kérdések taglalásával foglalkozik: 1. A róm. kath. egyházi javakról. II. közl. Dr. Sincerus. 2. A magyar prot. házassági jog rövid története 1786-ig. II. közlemény. Pokoly József. 3. Észrevételek a polgári házasságról szóló törvénytervezethez. II. közl. Várnai Sándor. Az irodalmi szemlében négy hazai és hét külföldi munka van bemutatva, könnyed modorban.

Megjelentek. „Egyházi törvények az evangéliom szerint reformált magyarországi keresztyén egyházban.” A budapesti 1891—93-ik évi országos zsinat megbízásából közzéteszi *Tóth Sámuel* zsinati jegyző. Hivatalos kiadás. Budapest. A magyarországi ref. egyház tulaj-

dona 1894. Terjedelme 144 lap. E törvényeknek a debreczeni zsinat által alkotott és eddig érvényben állott törvényeinktől eltérő rendelkezéseiről Lapunk 4-dik számának vezércikkében már szólottunk, érdemleges ismertetésére pedig a kihirdetés után alkalmilag visszatérünk. — *Pál apostol élete és levelei.* Irta dr. Masznyik Endre. III. és IV. füzet. Ára 70 kr. — Szokott modorban rajzolja az apostol életét a damaskusi csoda megtörténteig. Az író jelenti előfizetőinek, hogy az előfizetés „Pál élete és levelei”-re szól, de először a mű első része, vagyis „Pál élete” jelenik meg s ennek az ára 3 frt. Ha azonban ez 30 ívnél kevesebb terjedelmű lenne, akkor (1 iv 10 kr.) a tulfizetést beszámítja a mű második részé, azaz a „Pál levelei” árába. — *A gyermek, az ifjúsági és a népis irodalomról.* Irta *Böngérfi János.* Ára 30 kr. Kapható: Lampel Róbert (Wodiáner és Fiai) könyvkereskedésében Budapest. A 36 lapra terjedő füzetben elvi jellegű „bevezetés” és értékes „történelmi áttekintés” után tömören jellemző vonásokkal ismerteti a jelenlegi gyermekirodalmat, aztán szól a népies és ifjúsági iratokról, végül a gyermek-
ujságokról, melyekről azt jegyzi meg, hogy ezek nagy paedagogiai tévedésen alapulnak s nem annyira paedagogiai, mint inkább *kiadói* okok szólnak a gyermek-
ujságok alapítása és fentartása mellett. — Szerző a valláserkölcsei szempont mellőzésével a magyar gyermekek nemzeti szellemének fejlesztését hangsúlyozza s ennyiben dolgozata egyoldalú és korlátolt körben mozog. Mindamellert méltó az érdekelt körök figyelmére.

—
„Az 1848—49-iki magyar szabadságharc története” című illusztrált munkából a szokott pontossággal most jelent meg a VI-ik füzet. Gracza György e füzetben az 1848. márczius 13-iki *bécsi forradalom* keletkezését és lefolyását mondja el. Kossuth híres pozsonyi beszédének forradalmi hatása, az utcai harcok, a Burg ostroma élénken, s a történelmi hűségnek megfelelőleg vannak elmondva. — A füzet képei: Az ellenség tábora. Sikerült színnyomatu kép, egykori jelmezek után festette Kiss L. — A pozsonyi országgyűlés küldöttsége. (Arczképcsoport.) — Részlet a prágai márcziusi forradalomból. (A diákok fegyverkezése.) — Az orsz. küldöttség elindulása Pozsonyból Bécsbe. — Jelenetek az 1848-iki bécsi forradalomból. — Metternich bukása 1848. márczius 13-án. — Metternich futása (gúnykép.) — Az 1848-iki bécsi barrikádok térképe. — A magyar orsz. küldöttség bevonulása Bécsbe 1848. márcz. 15-én. — Részlet a magyarok bécsi fogadtatásából 1848. márczius 15-én. — A pozsonyi jurátusok Bécsbe érkezése 1848. márczius 16-án. — A képek becsét nagyban emeli az, hogy egykoru eredetiek után készültek. Egy-egy füzet ára 30 kr. A legközelebb megjelenő 7-ik füzet új negyedév veszi kezdetét. Előfizetési ár egy hónapra (2 füzet) 60 kr., negyedévre (6 füzet) 1 frt 80 kr., félévre (12 füzet) 3 frt 60 kr., egész évre (24 füzet) 7 frt 20 kr. Előfizetni lehet Lampel Róbert könyvkereskedésében, Budapesten, Andrassy-út 21. sz. a.

—
Illyés Endre mezőberényi ev. ref. lelkész tudatja az érdeklődő körökkel, hogy „Ünnepi, alkalmi és Közönséges Egyházi Beszédék” című munkáját leszál-
lított áron, 1 frt 50 kr. helyett 1 frt 20 kr.-ért — a díj előleges megküldése mellett — bérmentve küldi a megrendelőknek.

Dolgozatok a vallásszabadság kérdéséről. Irta dr. Horváth Ödön, az eperjesi jogakadémia dékánja. Eperjes, 1894. A mult és részben a folyó évben megjelent dolgozatai foglaltatnak e kis füzetben a szorgalmas szerzőnek a következő címek alatt: I. A recepczió. II. A zsidó vallás recepcziója. III. Az egyházpolitikai reformtervekhez. IV. A vallásszabadság elvének konzekvenziái. 1894. Ajánljuk olvasóink figyelmébe.

A Magyar Prot. Irod. Társaság népies kiadványaiból e téli folyamra megállapított 10 füzet közül a három első jelent meg a napokban. A kiadványok közös címe *Koszoru*. Ennek I. füzetében *Az Ocska Biblia*, írta Forgács Endre; II. füzetében *A Gályarabok Története*, írta Marton Sándor; III. füzetében *A Barkóck Árvája*, írta Csengey Gusztáv, — foglaltatnak. Mindhárom füzet céljának megfelelő, épületes olvasmányt nyújt népünk számára. Egy-egy füzet ára 4 kr. Kívánatos, hogy minél nagyobb elterjedésnek örvendjenek e füzetek, a mire nézve a nt. lelkészi kar tehet legtöbbet.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **A tiszántúli ev. ref. egyházkerület közgyűlésének** idejéül az elnökség f. évi ápril hó 9. és következő napjait tűzte ki. E közgyűlés tárgyát első sorban a kir. szentesítést nyert egyházi törvények kihirdetése fogja képezni. A tanácskozás rendén szőnyegre kerül a tanítóképzedei rajztanár választása és az egyh. ker. világi aljegyzőre a közelebbi gyűlés 272. sz. a. elrendelt szavazatok eredményének kihirdetése, s egyéb folyó ügyek tárgyalása. E napot előzőleg 8-án az egyh. ker. tanügyi bizottság tartja meg ülését. A tanítóképeségi írásbeli vizsgálatok ápr. 2-án, a szóbeliek ápr. 3-án és folytatólag lesznek. Az ezen vizsgálatra jelentkezni köteles tanítók tartoznak összes okmányaikat felettes egyházi hatóságaik útján kellő időben pontosan betérjeszteni.

— **Debreczeni egyetem.** A Debreczenben felállítandó bölcsészeti fakultás iránt, a helyi társadalom minden rétegében, az eszme felvetésekor köztudomásulag oly nagymérvű lelkesedés és érdeklődés mutatkozott, hogy a közönség már nem is elégedett meg pusztán a tervbe vett bölcsészeti fakultás megteremtésével, hanem kinyilvánította azt az óhaját, hogy a harmadik hazai egyetem, a mi ős kollégiumunk tovább fejlesztése révén, Debreczenben jöjjön létre. Az ezen cél elérése érdekében működő nagy bizottság f. hó 17-én Kiss Áron püspök úr elnöklete alatt gyűlést tartott, a mikor is a mult évi októberben megindított gyűjtés eddigi biztató eredményéről előterjesztett elnöki jelentés után, kimondta a bizottság, hogy a helyben házankénti gyűjtéssel megbízott egyének közül azok, a kik idáig még el nem számoltak, f. évi márczius hó 31-ig a gyűjtést kerületeikben eszközöljék s annak eredményéről adjanak számot. Élénk eszmecsere indult meg ezután affelelt, hogy az egyetem eszméje iránt nyilvánuló érdeklődés mi módon volna fokozható, a mivel kapcsolatban felmerült az az indítvány, hogy a nagy bizottság kebeléből kisebb bizottság volna kiküldendő, a mely gyakrabban összegyűlné a mozgalom vezetése s ébrentartása céljából. Végül abban állapodott meg a nagy bizottság, hogy a debreczeni gyűjtés eredményének megállapíthatása után ápril első hetében ismét teljes ülést tart s akkor a további teendőkre nézve is határozni fog. —

Egyébiránt a lelkesedés lángja nem lohad; sőt a *vidéki közönség* áldozatkészsége úgy szólván újabb meg újabb biztosítékot nyújt az eszme megvalósulása felől. Teljes tisztelet és hódolat kifejezésével jelezzük *Gelléri Szabó János* fővárosi polgár 2000, valamint *Basa Bálint* h.-bagosi ref. lelkipásztor és neje 2000 és *Fráter Imre* érmelléki egyházmegyei gondnok 1100 koronás alapítványait. Fenkölt gondolkozásu, szent lelkesedésű protestánsok s igazi magyar honpolgárok mindnyájan, kiket büszkén vallunk magunkéinak. De épen ilyen érzelmekkel adózunk mindazoknak, kik hasonló czélzattal hozták meg áldozataikat a tudomány oltárára. Így a *szentjánosi* egyház részéről Szemes László lelkész 10 korona kíséretében, 200 koronáról szóló alapító levelet terjesztett be. *Bay József* gyulavári lelkész, hívei körében eszközölt gyűjtése eredményeként 56 kor. 60 fillért, *Szabó József* aranyos-medgyesi lelkész hasonló címen 100 koronát küldött. A *nagykikindai ref. missió* saját pénztárából 200 koronát, már előzetesen az egyház tagjai szintén 200 koronát, a *h.-bagosi* ref. egyház 50 koronát, az *ombodi* egyház hívei 200, a *makkosjánosi* egyház 8, a *mátyusi* egyház hívei 6, *Saáp* község 100, *Zsiga Endre* szalacsi földbirtokos, egyházmegyei tanácsbíró 200, a *h.-szoboszlói takarékpénztár* 300, a *debreczeni jótékony nőegylet* 200, *dr. Kerekes Lipót* orvos 100 koronát adakoztak a debreczeni egyetemre. *H.-Hadház* község pedig, a felekezeti különbség nélkül egyértelműleg, lelkesedéssel megajánlott 4000 koronáról szóló alapító levelét szintén bejuttatta a püspöki hivatalhoz. Tehát csak előre orando et laborando!

— **Tisztelgés Csáky gróf miniszternél.** A kecskeméti ev. ref. jogakadémia tanári kara a napokban egy meleg hangon szóló felhívást intézett az összes jogakadémiák tanártestületeihez, a melyben kiemelvén azt a különös jóakaratot, a melyet Csáky Albin gróf miniszter a jogakadémiák irányában elejétől fogva tanusított s melynek bizonyítéka legközelebb az országgyűlés elébe terjesztett két törvényjavaslata is, indítványozta, hogy a jogakadémiák tanártestületei köréből egy tisztelgő küldöttség alakíttassék s fejezze ki ez a derék miniszter előtt a jogakad. tanárkarok tiszteletét, hálás elismerését és odaadó ragaszkodását. — A küldöttségnek február 22-én kellett volna összegyűlnie. A kecskeméti kívül az eperjesi, egri, pécsi, mármaros-szigeti jogakadémiák fejezték ki, tudtunk szerint, csatlakozási szándékukat, a melyhez a debreczeni jogakadémia is készséggel hozzájárult. A három kir. jogakadémia és a sárospataki ev. ref. jogakadémia tanárkarai azonban nem csatlakoztak, a mi miatt a tervezett tisztelgés természetesen elmaradt. Nem tudjuk, hogy a kir. jogakadémiákat mi tartotta vissza ettől az ártatlan, de jövőre nézve nem minden nyomaték nélkül való javaslat elfogadásától. Talán csak nem az ugyanazon miniszter nevéhez fűződő egyházpolitikai reformoktól való idegenkedés. Ilyen feltevés eszünk ágában sem fordulhatna meg, mert hiszen nem akarnók az effélével kisebbiteni azokat a testületeket, a melyek a társadalmi és állami szabad fejlődés tanáinak, a közszabadság és humanizmus eszményeinek hivatásszerű képviselői és terjesztői voltak s azok tartoznak lenni minden körülmények között. Ma már azonban még e föltevés is kísért — a nagyváradi szavazás után... Azt azonban még most sem tudjuk megérteni, hogy miért kellene a kir. jogakadémiáknak katolikusabbaknak lenniök az egri érseki és a pécsi püspöki jogakadémiáknál. Avagy talán a protestánsokról történt kezdeményezésben nem találtak elég megnyugtatót a tisztelt kollegák?! A mi véleményünk

az, hogy akár volt helyes és tapintatos a kezdeményezés kecskeméti kartársaink részéről, akár nem, ok nélkül valónak senki sem mondhatja; mert elég nagy és érdemes ember Csáky miniszter a jogakadémiákra nézve, hogy őt egy ilyen tisztelgésben magunk megerősítése, elveink feladása s különösebb megalázkodás nélkül egyes részesei lehessünk. Csáky gróf hivatali elődje a jogakadémiák eltörlésére törekedett, Csáky gróf azokat fejleszteni akarja. Ha egyik törvényjavaslata keresztül megy (a kötelező doktoratus eltörléséről), a jogakadémiák régóta óhajtott önállósága leendő megvalósítva; a másik törvényjavaslata által pedig felekezeti jogakadémiáink tanárainak tisztességes nyugdíjjal való ellátását biztosítja. A kir. jogakadémiai tanárok fizetését ugyanaz a Csáky gróf emelte fel a múlt évben 660 frttal. Mindezek némelyek előtt csekélységek lehetnek; de nekünk mégis úgy tetszik, hogy kisebb tapintatlanságot követtek el azok, a kik a tisztelgést kezdeményezték, mint azok, a kik annak útjába állottak.

— **Dr. Csiky Kálmán**, jeles egyetemi tanár, a ki mint a debreczeni főiskola egykori kiváló növendéke, a legmelegebb érdeklődéssel kíséri a debreczeni főiskolának egyetemmi fejlesztése céljából megindult országos mozgalmat, a mellett, hogy maga is 30 koronával járult az egyetem alapjához, elismerésre méltó tevékenységet fejt ki a fővárosban a gyűjtés körül. Legközelebb is Lapunk egyik szerkesztője útján közölte azok nevét és lakását a gyűjtést vezető bizottsággal, a kiktől a fővárosban, mint a debreczeni főiskola egykori növendékei, — ma pedig előkelő állású férfiakról jelentékenyebb adományokat lehet remélni. Fogadja a t. tanár úr e helyen is úgy küldeményéért, mint buzgalmaért minden ügybát szíves köszönetét és elismerését.

— **Az egységes középiskola** ügyében az orsz. közoktatási tanács által kiküldött bizottság némely megállapodásait már annak idejében közöltük. E közleményünket egészítjük ki a következő megállapodások felsorolásával: A bizottság egyhangúlag elfogadta főleg gyanánt, hogy az *egységes középiskola egységes kvalifikációt ad tanulóinak*. Az egyetemesen kötelező tárgyak, a bizottság véleménye szerint, két csoportba oszthatók, t. i. *humán- és reáltárgyakra*. A *humántárgyak tanításában általában a nemzeti elem az eddigénél nagyobb mértékben érvényesítendő*. E tárgyak: 1. Magyar nyelv és irodalom. 2. Magyarország történelme és földrajza. 3. Latin nyelv és irodalom. 4. Német nyelv és irodalom. 5. Egyetemes történet. 6. Filozófiai propedeutika. — A reáltárgyakból azok tanítandók, melyek a természettudományi gondolkodás fejlesztésére kiválóan alkalmasak, abban a mértékben s azon a módon, hogy ezt a célt elérhessük. Ide tartoznak: 7. Földrajz. 8. Természettan. 9. Természetrajz. 10. Kémia. 11. Matematika. 12. Rajz. A nem egyetemesen kötelező (külön) tantárgyak gyanánt az értekezlet nagy többsége *csak a görög és francia nyelvet kívánja kijelölteni, a melyek szabadon választhatók*. Azon fölmerült kérdésre nézve, hogy az idegen tannyelvű középiskoláknál (szerb, oláh, olasz) miképpen lehetne az abból származó nehézségeket elhárítani, hogy t. i. ily iskolákban a tanulóknak öt nyelvet kellene tanulniok, — a bizottság azon megállapodásra jutott, hogy *„A nemzetiségi iskolák kérdése nem változtatja meg a bizottságnak a viszonylag kötelező tárgyak dolgában hozott határozatát. Mivel azonban ez iskolák kérdése tekintetbe veendő, a miniszterium vagy a helyi tantervek segítségével, vagy a német nyelv elejtésével, vagy egyéb módon tegye meg azokat a részletes intézkedéseket, melyek az általános szervezet keretében különben sem fogatosíthatók.*“ —

Kimondta a bizottság azt is, hogy a tanuló nem választhatja mind a két viszonylag kötelező tantárgyat. Azon kérdésre, vajjon a viszonylag kötelező tárgyak (görög, francia) tárgyai-e az érettségi vizsgálatnak, kimondatott, hogy *„A viszonylag kötelező tantárgyak minden tekintetben a többi tárgyakkal egyenlő fontosságúnak tekintetnek s hasonló elbánás alá kerülnek.*“ Fölvettvén ezután az a kérdés, hogy hány éven át tanítsák a viszonylag kötelező tárgyakat, a bizottság abban állapodott meg, hogy *az ezekre fordítandó idő négy évnél sem hosszabb, sem rövidebb nem lehet.* — A bizottság véleménye szerint, *az egységes középiskolában mind a két viszonylag kötelező tantárgy tanítása szervezendő. Csak ott, a hol több középiskola van, adhat a miniszter, meghatározott időre, kivételes esetekben ez alól felmentést.* — Nagy vita volt ama kérdés felett, hogy hány évtolyamból álljon az egységes középiskola. A többség a 9 éves tanfolyam mellett nyilatkozott. A nyelvek tanításának sorrendjére nézve, végül, a vita eredménye a következő: *Az első osztályban idegen nyelvet ne tanítsanak.* (Egyhangú határozat.) *A másodikban kezdődhetik idegen nyelv tanítása, még pedig a latiné.* (Tulnyomó többség megállapodása.) *A görög vagy a francia csak az ötödikben vegye kezdetét.* (Nagy többség véleménye.) *A német nyelv tanítása a harmadik vagy negyedik osztályban kezdődjék.* E megállapodásokból már kiemelkedik a jövő középiskolájának alakja.

— **A katolikus autonomia** előkészítésére ő felsége legfelsőbb elhatározásával alakított harminczas bizottság tagjaival a Magyar Állam nincs megelégedve. *„Megköveteljük emélfogva — úgymond — hogy a bizottság legelső ülésén illetékes oldalról szólittassanak fel a bizottság tagjai a vatikáni hitvallás letételére s a Szillabusnak aláírására.* A ki katolikus ügyben nyilvánosan szerepelni akar, annak katolicitásáról feltétlen biztosítékot követelünk“ stb. E követelés jogosultságát egyedül mulatságos volta adja meg, a minek pedig e komor időben nem csekély jelentősége van. A bajt csak abban látjuk, hogy a kik a Szillabus aláírására készek lennének (Apponyi gróf, Horánszky és Polonyi), azok a nélkül is eléggé kipróbált ultramontanok; a kik azonban a mellett, hogy katolikusok, még hazafiak és szabadelvűek is, azok semmiképp sem fogják aláírni azt a Szillabuszt, a melyet annak idejében még a magyar püspöki kar is ellenezett.

— **Biztos forrásból értesülünk**, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszterium a hód-mező-vásárhelyi ev. reform. főgymnasium részére, már a jövő évi költségvetés terhére, építkezésre 76,000, évi rendes segélyül pedig 13,000 frtot fölvett. Elismerésünkkel adóznak a nagymélt. közoktatásügyi miniszterium e dicséretes tettének. Mert ezen jelentős adománya által hód-mező-vásárhelyi főgymnasiumunkat abba a kívánatos helyzetbe hozta, hogy épületét a kor kívánata szerint kellően berendezheti; másfelől tanárai javadalmazását is kellő színvonalra emelheti. Szóval oly helyzetet teremt számára, a melynek alapján felekezetünk s egyházkerületünk eme tanintézete teljes erővel oldhatja meg mind nemzeti, mind felekezeti érdekekben nemes hivatását. Örömmel üdvözljük közoktatásügyi kormányunk ez elismerésre méltó áldozatát.

— **A debreczeni ev. ref. főiskola akadémiai tanrendje** az 1893—94. tanév második felében. Előadó tanárok és tantárgyaik. A) **A hittudományi szakban.** Tóth Sámuel ny. r. tanár. Tantárgyai: Symbolika heti 6, Apologetika heti 3 órán. — Balogh Ferencz ny. r.

tanár, a theol. kar. dékánja. Tantárgyai: Ker. egyháztörténelem (II. korszak), heti 3, Ker. egyháztörténelem (IV. korszak), heti 3, Dogmatörténelem és Magyar prot. egyháztörténelem heti 3—3 órán. — Csiky Lajos ny. r. tanár. Tantárgya: Ker. erkölcstan és Egyházzsartartás-tan heti 3—3 órán, Anyakönyvvezetés és lelkészi hivatali kiadványozás és Szónoklati gyakorlatok heti 2—2 órán. Dr. Erdős József ny. r. tanár. Tantárgyai: Ujszövetségi írásmagyarázat (Róm. 9—16. és Jakab levele) heti 4, Vallásbölcészlet (történelmi rész) heti 3 és Ujszövetségi görög nyelv heti 2 órán. — Sass Béla ny. r. tanár. Tantárgyai: Ószövetségi írásmagyarázat heti 4, Héber nyelv és Bevezetés az ószövetségbe heti 3—3 órán, Arab nyelv (sp. coll. folyt.) heti 2 órán. — B) *A jog- és államtudományi szakban.* Buzás Pál ny. r. tanár. Tantárgyai: Magyar kereskedelmi és váltójog heti 6, Államgazdaságtan (Pénzügytan) heti 4, Nemzetgazdaságtan (sp. coll.) heti 1 órán. — Liszka Nándor ny. r. tanár. Tantárgyai: Magyar közjog heti 6, Bányajog heti 2 órán. Kormányzat és bírói hatalom heti 2 s a magyar magánjog története heti 1 órán. — Dr. Kovács Sándor ny. r. tanár, ez évi akad. igazgató. Tantárgyai: Római jog (Pandekták) heti 8 órán. Legújabb egyházi törvények heti 1 órán, (kötelező spec. coll.) — Dr. Karsa István ny. r. tanár. Tantárgyai: Peres és perenkívüli eljárás (a telekkönyv rendtartást is beleértve), Magyar magánjog heti 5—5 órán. — Dr. Bacsoni Lajos ny. r. tanár, a jog- és államtudományi kar dékánja. Tantárgyai: Magyar állam statisztikája, tekintettel Ausztriára heti 5 órán. Közgazdasági és közművelődési igazgatás heti 2, Európai jogtörténet heti 5 órán. — Dr. Ozory István ny. r. tanár. Tantárgyai: Büntető jog heti 5, Nemzetközi jog heti 3, Determinismus és a büntetés (spec. coll.) heti 2 órán. — C) *A bölcsészeti szakban.* Dr. Török József ny. r. tanár. Tantárgyai: Közegészségtan, Törvényszéki orvostan, Emberélettan heti 2—2 órán. Balogh Ferencz ny. r. tanár. Tantárgyai: Angol nyelvtan (kezdőknek) heti 3, A debreczeni ref. kollégium története (sp. coll.) heti 1 órán. — Joó István tanítóképezdei igazgató. Tantárgyai: Tanítási módszertan heti 2, Neveléstan heti 3 órán. — Géresi Kálmán ny. r. tanár. Tantárgya: Művelődés történet heti 4 órán. — Dr. Erdős József ny. r. tanár. Tantárgya: Német nyelv és irodalom heti 2 órán, (spec. coll.) — Dr. Öreg János ny. r. tanár. Tantárgyai: Bölcsészettörténelem, Bölcsészeti encyclopaedia heti 4—4 órán, Aesthetika heti 2, Des Cartes: De la methode (eredeti nyelven) heti 2 órán, (spec. coll.) Francia nyelv (kezdőknek) heti 2, haladónak szintén 2 órán. — Mácsai Sándor ének és zenetanár. Tantárgya: Egyházi és műéneklés heti 2 órán. (Mult számunkból térszúke miatt maradt ki. Rov. v.)

— **Latin fordítás az érettségi vizsgán.** Az országos közokt. tanács középiskolai tanácsa febr. 16-án tartott ülésében egyebek közt a közoktatásügyi miniszternek azzal a felhívásával foglalkozott, melynél fogva a magyar-latin írásbeli dolgozat, melynek eltörlését több szakkörökben sürgették, el volna-e ejthető a latin nyelv tanítása eredményének kockáztatása nélkül? s ha igen, milyen más intézkedéssel volna pótolható? A kérdésben kiküldött bizottság javaslatát a szakosztály magáévá tette s hosszabb, érdekes eszmecsere után oly értelemben határozott, hogy a latin scriptum, mely egész latin tanításunk jelenlegi módszerével és feladatával nincsen összhangban, minden aggodalom nélkül elejthető. Helyébe a szakosztály a következő feladat kitűzését javasolja: 1. Latinból magyarra való fordítás az iskolában tárgyalt írók nem olvasott részeiből, még pedig a) költőiből

20—25 sor és b) prózaiból 25—30 sor, továbbá 2. a fordításul adott szövegeknek a tanár által kijelölt néhány helye grammatikai és stilisztikai, néhány helye pedig tárgyi (mitológiai, archeológiai stb.) szempontból megmagyarázandó. A feladat szótár nélkül oldandó meg. A napirend második tárgyaként a középiskolai szakosztály előadója tett az 1892—93-ik tanévi érettségi ügyiratokról összefoglaló jelentést, melyet a tanács néhány módosítással helyeslő tudomásul vett.

— **A Székely-Mikó kollégium** érdemekben gazdag főgondnoka, *Dónáth József*, a közügyek terén szerzett érdemeiért a legfelsőbb helyről a vaskorona-rend III. osztályát nyerte. A *Dónáth József* neve, egyháza és hazája iránt mindenkor érzett szeretetéről széles körben ismeretes és tisztelt, annál fogva az őt érő megtiszteltetés örömeiben szerencsekívánatunk őszinte kifejezése mellett mi is részt veszünk.

— **A Kolozsvártt létesítendő theologiai szak** ügye nagy lépéssel haladt előre. Az igazgatótanácshoz benyújtott előterjesztés szerint a szükséglet 32,012 frt, melyből személyi járulékok czímén, a tanárok és docensek fizetésére, továbbá konviktusai és szolgaszemélyzet díjazására 12,500 frt van felvéve, míg 19,512 frt a dologi kiadásokat képezi. A *fedezeti tőke* összege a tervezett fakultás tulajdonát képező házak jövedelméből, alapítványokból s az e czélra közgyűlésileg rendelt alapok jövedelméből 367,295 frtot tesz s az évi tiszta jövedelem 32,393 frt 25 kr.-ra van előirányozva, úgy hogy e számítás szerint a kimutatás már 381 frt 5 kr. felesleget tüntet fel. — E tervbe vett intézet felállításához újabban *Basa Bálint* h.-bagosi lelkész 100, egyházközsége pedig 10 koronával járult hozzá.

— **Országos tanszerkiállítás Debreczenben.** Mint már több ízben is jeleztük Lapunkban, f. évi aug. 18-tól szept. 2-ikáig országos tanszerkiállítás fog rendeztetni Debreczenben, hol ez az ügy igen élénk érdeklődésre talált. A városnak összes iskolái, a legfelsőbbektől a legalsóbbakig, az összes tanhatóságok, tanterületek beküldték képviselőiket az előkészítő nagybizottságba, mely szakosztályokra oszolva végezi a reá néző nagy munkát. — A városi közgyűlés 300 frtot szavazott meg az előkészítés czéljaira; a kereskedelmi testület pedig a kiállítás helyiségeül átengedte a kereskedelmi akadémiának a nagytemplom tőszomszédságában levő díszes és alkalmas épületét. Az előkészítő nagybizottsághoz — mint értesülünk — az ország legkülönbözőbb vidékeiről jönnek a tudósítások, hogy egyes tankerületekben már bizottságok szervezkedtek a kiállításban való részvétel módjainak megállapítására. Debreczeni főiskolánk is ki akarja venni a kellő részt a dologból, a mennyiben a kiállítás ideje alatt a saját helyiségeiben kiállítja a maga különböző gyűjteményeit. Az előkészítő nagybizottság, melynek élén Csiky Lajos theol. tanár áll, elkészítette már a tanszerkiállítás részletes tervzetét is, melyből láthatólag a beküldendő tárgyak között a következő három fokozatot állapította meg: a) Mint a kiállítás lényegét képező legszükségesebb tárgyak mindenestre kiállítandók úgy az egyes jelentkező iskolák, tanítótestületek, tanhatóságok, tankönyv- és tanszerkereskedők, kiadók részéről, mint a hazai és külföldi tanszert, tanszertkészítő iparosok és gyárosok részéről: iskolai butorzatok, belső berendezési tárgyak, tankönyvek, tanszerkészítők, tanszerek, szemléltető képek, gépek, térképek, állat-, növény- és ásványgyűjtemények, paedagogiai szakkönyvek, szaklapok, folyóiratok, ifjusági iratok, általában mindazon tényezők, melyek a nevelés-oktatásban a tanító kezében segédeszközökül szolgálnak. —

b) Miután az általa kibocsátott általános tervezet, valamint a milleniumi kiállítás tanügyi osztályának határozmányai előírják a részletes tanmenetek, óra- és tantervek, tananyagbeosztások, a tanulók írásbeli és rajzi dolgozatainak, a tanítók, tanárok által használt régi és új módszeres eljárásoknak, graphikus táblázatoknak, történeti adatoknak stb. kiállítását: a mennyiben ezekkel hazai tanintézetekünk bírnak és a kiállításra beküldhetik, a rendező bizottság ezeknek beküldését is öhajlja. —

c) A rendezendő országos tanszerkiállítás általános tervezete kimondja azt, hogy e kiállítás nagyrésztben a milleniumi kiállítás előkészítője akar lenni, a minek folytán készséggel elfogad és örömmel bemutat az egyes tanintézetek épületeiről, belső berendezési tárgyairól, termeiről, udvaráról, iskola-kertjeiről, torna- és játéktereiről, berendezéseiről stb. felvett fényképeket, tervrajzokat, leírásokat. — A tanintézetek és tanhatóságok csoportosított kiállítása térdíjmentes levén: reméljük, hogy egyházkerületünk közép- és alsó iskolái részt fognak a versenyben venni s be fogják mutatni, hogy ha a mi egyházunk oly annyira szereti magát „tanító egyház”-nak nevezni, micsoda eszközökkel végzi kulturális nagy munkáját.

— **A protestáns irodalmi társaság** felolvasásait f. hó 9-én a fáradhatatlan tevékenységű Szász Károly püspök nyitotta meg alkalomszerű hatásos beszéddel, jelezve az ez évben tartandó felolvasások alapeszméit s menetét is. Ezután Szabó Aladár dr., theologiai tanár értekezett, könnyen áterthető, világos modorban a protestáns hitelvek társadalmi hatásáról. A második estély 16-án volt, a mikor Kenessey Béla theol. tanár olvasott fel a protestáns egyház társadalmi munkásságáról, kiemelve a jótékony-ság mezején felmutatható vívmányokat s belmissiói intézményeket, melyek kivált a külföldi protestánsoknál igen figyelemreméltó számban találhatók s a melyeknek létesülésére nézve hazánkban is az ébredésnek biztató jelei mutatkoznak. A közönség mind a két alkalommal, mind a két tevékeny theol. tanárt tapsokkal jutalmazta. A következő felolvasást Szóts Farkas fogja tartani a protestáns erkölcsi világnézetéről e hó 23-án.

— **A gyülekezetek köréből.** A *nagykikindai ev. ref. egyház*: buzgó és munkás lelkipásztora Fekete Gyula, több tevékeny egyháztagnak támogatása mellett, életbe léptette a vallásos estélyeket. Az első estélyt f. hó 15-én tartották az értelmiség nagy részvételével. A megnyitó ének elhangzása után Fekete Gyula tartott felolvasást a protestáns egyháznak a pátens ellen vívott küzdelmeiről. Ezután szavalat volt, s berekesztőül karének. A jelenvolt közönség nagy érdeklődést tanúsított az estély iránt, melynek sikerében a lelkészen kívül legtöbb érdeme van a rendezőségnek. — Hasonló jellegű estélyek tartásáról értesülünk *Pátkáról* (Fehérmegyéből), hol Biczó Pál lelkész és a tanító tartanak időszerű kérdésekről felvilágosító s tájékoztató előadásokat. Az ilyen irányú építő s oktató estélyek bizonyára nem maradnak hatás nélkül.

— **A szatmári lelkészi állomásra** f. hó 15-ikén történt meg a kijelölés Sz.-Németiben. A 13 pályázó közül kijelöltek: 1. *Rácz István* kis-várdai rendes lelkész, szótöbbséggel. 2. *F. Varga Lajos* majtisi rendes lelkész, egyhangulag. 3. *Nagy Károly* szatmári segéd-lelkész, szótöbbséggel. 4. *Hajdu Zsigmond* batizi rendes lelkész, szótöbbséggel. 5. *Ferenczy Gyula* krassói rendes lelkész, egyhangulag. A választás márczius 18-án lesz.

— **A tenkei ev. ref. egyház** Kerékgyártó István, debreczeni orgona-építővel új orgonát készített, Beke Antal hajdu-büszörményi kántor-organista terve szerint.

A két sor billentyűzettel, pedállal és minden használatnál szokott erősítő gépekkel berendezett hangverseny-orgonát a jó hirben álló építőművész a folyó évi debreczeni országos tanszer-kiállításon, mint iskolai orgonát be fogja mutatni. Ugyanő most új szelep-szerkezet kivitelén dolgozik, mely által az orgona billentyűzete, a zongora billentyűzetéhez hasonlóan könnyedebb járásúvá lenne s e találmányát, a szabadalom megnyerése esetében, új orgonájában már alkalmazni is fogja.

— **Frank F. H. R. dr.**, a jelenkor legjelesebb lutheránus dogmatikusa, a systematika theologia professora, f. hó 7-én, szélhűdés következtében Erlangenben hirtelen elhalt. Altenburgban született 1827. márcz. 25. s Lipcsében tanulta a theológiát, melynek történelmi és exegetikai szakcsoportjai köréből tartott tanárkodása első éveiben előadásokat, míg aztán a systematika művelésére szánta magát. Rendkívül termékeny irodalmi tevékenységet fejtett ki s régebbi művei közül nagybecsű a „Theologie der Konkordienformel” című négy kötetes munkája. Későbbi művei közül legkiválóbb a „System der christlichen Wahrheit”, melynek harmadik kiadását éppen kevéssel halála előtt rendezte sajtó alá. Elhunyt, nagyszámú tanítványai s tisztelői körében méltó részvétet keltett s üresen maradt katedrája, hozzá hasonló nagy tudóssal, nem egyhamar lesz betölthető.

— **A budapesti ref. ifjúsági egyesület** elnöke: Szilassy Aladár pénzügyi bíró, lelkes szózatot intézett a magyar ifjúsághoz a végett, hogy a vidéki protestáns ifjak is szervezzenek a budapesti ifjúsági egyesület mintája után, az evangyéliumi egyház oltalma alatt evangyéliumi szellemtől áthatott ifjúsági egyesületeket, a kölcsönös szeretet gyakorlása, a hitélet áldásainak megértése, a protestáns öntudat ébrentartása, főként az evangyéliumi keresztyén szellem ápolása czéljából. Az ilyen egyesületek bibliai estélyek, vallásos felolvasások, zenés és énekes előadások rendezésével hatnának aztán az ifjúságra, oly szellemben és oly módon, hogy az ifjak mindennemű életviszonyaik közepett úgy tettekben, mint gondolatban folyvást az evangyéliomot tartásuk szem előtt. Kívánatos, hogy a nemes czélzatú szózat minél szélesebb körökben találjon visszhangra.

— **A kollégiumi ifjúság köréből.** A felsőbb tanulók magyar irodalmi önképző-társulatának „Heti Közlönye” Kovácsy Kálmán 1. th. szerkesztése mellett a következő változatos tartalommal jelent meg: Vezérezik: „Hejh! ráérünk arra még!” Kovácsy Kálmántól; „Otthonom”, Soltész Elemér 2. th. pályadíjat nyert leíró költeménye; „Bánatom”, költemény Kovácsytól; Jellemek Arany János „Szondi két apródjában”, aetheticai tanulmány, Veress István 2. th.-tól; „Fin de siècle”, humoros rajz a társadalomból, írta: Hephaistos. „Gondolatok.” „Hogy ha lelked”, költemény Széll Endre 1. th.-tól. „Hírek.” „Szerkesztői üzenetek.” — Ugyancsak a magyar irodalmi önképzőköri társulat vasárnap tartja meg rendes havi gyűlését, melyet ez alkalommal koszorus irónk Jókai tiszteletére fog rendezni. Ünnepi ódát szaval Kovácsy Kálmán; Lencz Géza 4. th. Jókai műveiről tart felolvasást; Csajághi Károly szaval Jókaitól, Hajdu János felolvas és Fehér Gyula 2. th. vígszavalattal zárja be a sikerülni ígérkező ünnepélyt.

TARTALOM-JEGYZÉK: A nagy reform-javaslatok alapelvei. Ferenczy Gyula. — Tárcza: A vallások összehasonlítása körünkben. Balogh Ferencz. — Tanügy: A közügyesítő oktatás. — Külföldi hírek. — Irodalom. — Különfélék.

Felelős szerkesztők és laptulajdonosok:

Dr. ERDŐS JÓZSEF és Dr. BACZONI LAJOS.